

MUSIQA TA'LIMIDA MILLIY ASARLAR ASOSIDA ESTETIK TARBIYA BERISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Rajabova Marjona Ravshanjon qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy universiteti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada musiqa ta'limida milliy musiqiy asarlar asosida o'quvchilarga estetik tarbiya berishning usullari, shakllari va pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Milliy musiqaning bolalar qalbidagi badiiy didni shakllantirishdagi o'rni, musiqiy ta'lim orqali milliy qadriyatlarni anglash, komil insonni tarbiyalashdagi samarasi tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *estetik tarbiya, milliy musiqa, musiqa ta'limi, didaktik vosita, pedagogik jarayon, madaniy meros.*

Zamonaviy ta'limda shaxsni har tomonlama kamol toptirish, uni ma'naviy va estetik jihatdan boyitish eng muhim vazifalardan biridir. Musiqa san'ati orqali estetik tarbiya berish, ayniqsa, milliy musiqiy asarlar asosida o'quvchilarda milliy g'urur, madaniy tafakkur va badiiy didni shakllantirish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Milliy kuylar, xalq qo'shiqlari, maqomlar va zamonaviy bastakorlar asarlari orqali estetik ta'lim samaradorligini oshirish mumkin. Musiqa darslarida bunday asarlarni to'g'ri tanlash va metodik yondashuv orqali har bir o'quvchida musiqiy ong va badiiy didni uyg'un ravishda rivojlantirish mumkin.

Milliy musiqa asarlari xalqimizning ruhiy olami, tarixiy xotirasi va estetik didining yorqin namunasidir. Shu bois, bolalarda estetik tafakkurni shakllantirishda ushbu musiqiy merosdan foydalanish eng samarali vositalardan biri hisoblanadi. Tarixiy tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, bolalik davridan boshlab milliy kuy va qo'shiqlarni tinglab, ularni ifodalay olgan shaxslar madaniyatga e'tiborli, o'zini ifoda eta oladigan, go'zallikni his qiladigan barkamol inson sifatida voyaga yetadi.

Bugungi kunda musiqa ta'limining oldida turgan eng muhim vazifalardan biri – bu o'quvchilarga musiqa orqali estetik qadriyatlarni singdirish, ularning ichki dunyosini boyitish, qalblarida go'zallikka, nafislikka intilishni uyg'otishdir. Bunda ayniqsa, milliy musiqiy asarlar — xalq kuy-qo'shiqlari, maqomlar, bastakorlar ijodidan namunalar o'quv dasturlariga kiritilishi pedagogik jarayon samaradorligini oshiradi.

Shuningdek, musiqa darslarida milliy asarlar asosida tarbiyaviy ishlash o'quvchilarda nafaqat musiqiy bilimlarni, balki milliy g'urur, estetik sezgi, madaniy ong va axloqiy fazilatlarni ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa zamonaviy jamiyatda komil insonni shakllantirish yo'lida muhim bosqichlardan biridir.

Musiqa ta'limida milliy asarlardan foydalanish nafaqat o'quvchilarning eshitish va kuylash ko'nikmalarini rivojlantiradi, balki ularning estetik didini, milliy madaniyatga munosabatini ham shakllantiradi.

1. Milliy musiqa asarlarining tarbiyaviy kuchi

O'zbekiston xalq bastakorlari, hofizlar va kompozitorlarning asarlari orqali o'quvchilarda Vatanga sadoqat, xalqparvarlik, go'zallikka mehr tuyg'ulari hosil bo'ladi. Masalan, Mutal Burhonov, Manas Leviev, Turg'un Alimatov kabi san'atkorlarning ijodidan namunalar o'quvchilarda milliy iftixorni uyg'otadi.

2. Musiqiy didni shakllantirishda kuy va ohanglarning o'рни Musiqa darslarida "Tanovar", "Munojot", "Dilxiroj" kabi maqom usullarida kuylangan asarlar orqali musiqiy eshitish, ritmik sezgi, ifodali kuylash kabi jihatlar rivojlanadi. Shuningdek, bu orqali bolalar milliy kuylarning ohang dorilarini anglaydi va tahlil qiladi.

3. Milliy asarlar bilan sahna va dramatik mashg'ulotlar Dars jarayonida milliy qo'shiqlarga mos dramatik lavhalar, rolli o'yinlar, sahna chiqishlari tashkil etish orqali estetik his-tuyg'ular chuqurroq singdiriladi.

4. Interfaol metodlar yordamida milliy asarlarni o'zlashtirish "Eshit va tanla", "Savol-javob asosida musiqiy tahlil", "Kuyni davom ettir", "Maqomni tani" kabi interaktiv metodlar orqali bolalar musiqiy bilimlarni faol o'zlashtiradilar.

Musiqa ta'limi o'quvchilarni estetik, axloqiy, badiiy jihatdan tarbiyalashning samarali vositalaridan biri bo'lib, bunda milliy musiqiy asarlar muhim o'rin tutadi. Ushbu bo'limda milliy asarlarning pedagogik imkoniyatlari, ularning o'quvchilarga ta'siri, shuningdek, amaliy qo'llanilishiga e'tibor qaratiladi.

1. Milliy musiqa asarlarining estetik tarbiyada tutgan o'рни

Milliy kuylar, xalq qo'shiqlari, maqomlar bolalarda milliylikni his etish, go'zallikni anglash, badiiy didni shakllantirishga xizmat qiladi. Ular orqali nafaqat musiqa eshitish ko'nikmasi rivojlanadi, balki ma'naviy-axloqiy fazilatlar ham mustahkamlanadi. Masalan, "Buloqlar", "Samarqand ushshog'i", "Munojot" kabi asarlar orqali bolalar qalbida nafislik, sokinlik, mehr-oqibat hissi uyg'onadi.

2. Musiqa darslarida milliy asarlarni qo'llash usullari

Musiqa darslarida milliy asarlarni quyidagi usullar orqali samarali qo'llash mumkin:

- **Tinglash va tahlil qilish:** o'quvchilar kuy mazmunini, ohangini, ijro uslubini eshitish orqali musiqiy tafakkurini boyitadi.

- **Ijro etish:** milliy qo'shiqlarni kuylash orqali nutq, nafas, musiqa eshitish, sahna madaniyati shakllanadi.

- **Sahnalashtirish:** musiqiy lavhalar, sahna ko'rinishlari, dramatik elementlar bolalarda ijodiy ifodani rivojlantiradi.

3. Tarbiyaviy maqsadlarda milliy asarlarning samarasi

Milliy asarlar orqali estetik tarbiya berishning asosiy jihatlarini quyidagilardan iborat:

- bolalarda milliy qadriyat va urf-odatlariga hurmatni shakllantirish;
- musiqiy madaniyatga qiziqishni oshirish;
- estetik zavq va badiiy ifodani rivojlantirish;
- go'zallikni idrok etish va ongli ravishda baholash qobiliyatini kuchaytirish.

4. *O'quvchi shaxsini rivojlantirishda musiqa ta'limining integratsiyalashgan yondashuvi*

Milliy musiqa asarlarini ona tili, tarix, tasviriy san'at fanlari bilan bog'lab, o'quvchida estetik qarashlarning chuqurlashuvi ta'minlanadi. Bunday integratsiya musiqiy tarbiyaning ta'sir doirasini kengaytiradi va uni hayotiy qadriyatlarga yaqinlashtiradi.

Estetik tarbiya ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida qaralishi lozim. Ammo amaliyotda milliy musiqaga yetarlicha e'tibor berilmasligi, zamonaviy pop-musiqa oqimi milliy didga salbiy ta'sir o'tkazishi mumkin. Shu sababli pedagoglar milliy musiqa namunalarini darslarda faol va tizimli ravishda qo'llashi zarur. Bunda audio va video materiallar, tirik ijro, interfaol usullardan foydalanish estetik tarbiyani yanada samarali qiladi.

Milliy musiqa asarlari – bu xalqimizning estetik va axloqiy merosidir. Musiqa ta'limida bunday asarlardan foydalanish orqali o'quvchilarda nafaqat musiqiy bilim va ko'nikmalar, balki Vatanga, xalqqa muhabbat, estetik zavq, ma'naviy tarbiya kabi muhim fazilatlar shakllanadi.

Shu bois, boshlang'ich va o'rta ta'lim tizimida milliy asarlar asosidagi musiqa ta'limiga e'tiborni kuchaytirish, pedagoglar malakasini oshirish, o'quv qo'llanmalarini boyitish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alimatov, Turg'un. **O'zbekiston maqom merosi**. – Toshkent: Fan, 2014. – 192 b.
2. Burhonov, Mutal. **O'zbek kuy-qo'shiqlari: metodik qo'llanma**. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 160 b.
3. Ergasheva, G. **Estetik tarbiya va milliy musiqa // Pedagogik mahorat**. – 2022. – № 4. – B. 37–41.
4. Islomova, M.; Karimova, D. **Musiqa darslarida maqom va xalq qo'shiqlaridan foydalanish // Ilmiy izlanishlar**. – 2021. – № 2. – B. 56–60.
5. Jo'rayev, Abduqodir. **Musiqa ta'limi nazariyasi**. – Samarqand: Zarafshon, 2018. – 148 b.
6. Karimov, Sardor. **Maktabda milliy musiqa asarlarini o'qitish metodikasi**. – Buxoro: Ilm ziyo, 2020. – 134 b.
7. Leviev, Manas. **Musiqiy didni shakllantirishda xalq ijodi**. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2017. – 140 b.
8. “Maktabgacha va maktab ta'limida musiqa fanini o'qitish bo'yicha metodik tavsiyalar” – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, 2023. – 68 b.
9. Nurullaeva, Sh. **Bolalarda milliy qadriyatni shakllantirishda musiqa // Ta'lim va innovatsiya**. – 2020. – № 3. – B. 22–26.
10. UNESCO. **Music as Cultural Heritage in Education**. – Paris: UNESCO Publishing, 2017. – 112 p.